

[Xocalı soyqırımının dünyada tanınması tarixi zərurətdir](#)

Tarixi faktlar göstərir ki, Azərbaycan xalqı erməni millətçiliyinin davamlı olaraq etnik təmizləmə, soyqırım və təvazükarlıq siyasətinə məruz qalaraq, zəruri torpaqlarından didərgin salınmış, qaçqın və məcburi köçkünlərdir.

Arannews-“Byk Ermənistan” ideyası ilə yaşayan ermənilər zəruri məqsədlərinə çatmaq üçün xarici himayədarların köməyi ilə müxtəlif vaxtlarda azərbaycanlılara qarşı terror və soyqırım həyata keçirmək üçün etnik təmizləmə siyasətini aparmışlar. Təxminən XX əsrin əvvəllərində azərbaycanlılar 4 dəfə 1905-1906-cı, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü və 1988-1993-cü illərdə soyqırım və etnik təmizləmə məruz qalmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin ictimai-siyasi məsləhətçisi, professor Li Həsənovun **“Xocalı soyqırımının dünyada tanınması tarixi zərurətdir”** sərəhli məqaləsini təqdim edirik. XX əsrin əvvəllərində erməni millətçiliyi “Danakəstiyun” partiyasının proqramında irəliləyən sərəhli “Byk Ermənistan” ideyasını reallaşdırmaq istiqamətində fəaliyyətini genişləndirərək zəruri torpaqlarda yaşayan azərbaycanlıları planlı şəkildə məhəl qoymaqla etnik təmizləmə və soyqırım siyasətini həyata keçirmiş, nəticədə 1905-1906-cı illərdə ermənilər Bakıda, Gəncədə, Qarabada, İrəvanda, Naxçıvanda, Ordubadda, ruz-Driyad, Tiflisdə, Zəngəzurda, Qazaxda və başqa yerlərdə dinc azərbaycanlılara qarşı qanlı trətmi, həlilə amansızlıqla qətli yerləşmiş, hər vəkəndə yandırılmış və dağıdılmışdır. Erməni silahlı dəstələri uşaq, Zəngəzur və Cəbrayıl qəzalığında, ruz vəkən quberniyalarında azərbaycanlıları yaşayan 200-dən artıq yaşayış məntəqəsini viran qoymuş, on minlərlə soydamız zəruri məhəl qoymaqla qətl və məcburi köçkünlərdir. Bu prosesin davamı olaraq, 1917-ci ilin dekabrında Qafqaz ilir zəruri məhəl qoymaqla komissar tyin edilən S.əumyan azərbaycanlıların kəltvi qənnə təkilətlər və ruzbrin evrildi. Erməni silahlı qvvələri trəfindən 1917-ci ilin əvvəllərində 1918-ci ilin mart ayına qədər olan dövrdə ruz quberniyasında 197 kənd, Zəngəzur qzasında 109, Qarabada 157 kənd dağıdılmış, digər bəlgələrdə 60 yaşayış məskəni məhv edilmiş, yandırılmış və viran qoyulmuşdur. 1918-ci il martın 31-də və aprelin ilk günlərində minlərlə dinc azərbaycanlı yalnız milli mənsəbiyyətini gr məhv edildi. Həmin günlərdə erməni-bolevik birləşmələri Bakıda 12 min dinc azərbaycanlını qətli yerləşdirdi. Bu qanlı hadisələr zamanı insanlar evlərində diri-diri yandırılmış, eləcə də xəsusi ignələri və amansızlıqla lədləmişdir. mümülikdə, 1918-1920-ci illərdə ermənilər trəfindən trətilmiş kəltvi qənnələrin Bakı, Quba, amax, Kərdmir, Lnkranla yana, uada, ruz quberniyası ruzisində, Zəngəzurda, Naxçıvanda, ruzda, Ordubadda, Qarsda və başqa bəlgələrdə amansız kildə davam etdirilmişdir. nəticəsində on minlərlə azərbaycanlı nə qədər sullahla qətli yerləşmişdir. 1948-1953-cü illərdə Ermənistan SSR-də yaşayan azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından, xəsusi d ruz v onun trəf rayonlarından kəltvi kild deportasiya olunması nəticəsində 150 min yaxın soydamız zoraklıqla Azərbaycanın rayonlarına kərləmişdir. XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında ermənilər zəruri məhəl qoymaqla və uzaq xaricdəki himayədarların köməyi ilə yenidən Azərbaycanın Dəliq Qaraba bəlgəsinə dair ruzi iddialar irəliləyən sərədlər. 1988-ci ildə balayaraq qonu Ermənistan dövləti bəynəlxalq həquq normaların kobud kild pozaraq, BMT vəkən olan digər bir suveren ləkə - Azərbaycanı qarşı ruzi iddialar qaldıraraq, ləkəmin Dəliq Qaraba Muxtar Vilayətini v trəfdəki 7 rayonunu ilə etmiş (dövlətin mümü ruzisində 20%), bir milyondan artıq dinc həlini (ləkə həlisində hər 8 nəfərində birini) zəruri məhəl qoymaqla dinc salmaqla etnik təmizləmə həyata keçirmişdir. Ermənistan bəlgə apardığı təvazükar siyasətin nəticəsi olaraq 30 il yaxındır ki, Cənubi Qafqazda silahlı mənaqi vəkən qanlı toqqumalar davam edir. Azərbaycan v bəynəlxalq silhəratmə qurumlarının, ilk nəvədə BMT v ATT-in bəkən sylvir baxmayaraq həl d Ermənistan ilə etdiyü torpaqlardan gərli kilmək istəmir v bəlgə dayanıqlı silhə bəqrar olmasında ciddi mane trədir. Həzrə Cənubi Qafqazda hər an yeni silahlı toqqumalar vəkən qanlı məhariblər balaya biler ki, bu da yeni-yeni insan fləklərin səkən olar. Davakar erməni millətçiliyi son iki sərə yaxın bir məddə dövlət svisyəsində Cənubi Qafqazdakı tarixi Azərbaycan torpaqları v Trkiyinin ruzi v Cənub-ruzi Anadolu ruzilərinə mifiki “Byk Ermənistan” dövləti yaratmaq ideyasını gərkləndirmək məqsədilə davamlı olaraq Trkiy trklərin v azərbaycanlılara qarşı qanlı terror, kəltvi qənnə, deportasiya v etnik təmizləmə kimi bəri cinayətlər trətməkə davam edirlər. Onlar yen d dövlət svisyəsində ruzi millətçi-ovinist ideologiya həyata keçirərək, erməni “alim”lərinin il bəlgənin ruzi tarixini saxtələdirmə, erməni xalqının bir nə nəslin milli məstənalıq, trk-məsləman xalqlarına qarşı dənənilik ruzi əlamət, kskin mənvə təvazü kampaniyası aparaq indiki Ermənistan ruzisində yerli azərbaycanlılardan tam təmizləmişdir. Cənubi Qafqazda yaanan v bəynəlxalq həquqa zidd bəkən bel proseslər, trətilən bəkən insanla smayan hadisələr dnyadakı erməni diasporu trəfindən bilerkdən thrif edilmiş, dnyə ictimaiyyətinin nəzərində “zabkə v məzlum” erməni, “zəlm” trk-məsləman v azərbaycanlı obrazları yaradılmışdır. XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında da ermənilər SSR-də yaranmış siyasi vziyyətdən istifadə edib, drhəl Azərbaycanı qarşı ruzi iddiasını irəliləyən sərəm, bir nə gənn irisində Ermənistanında yaşayan 200 min qədər azərbaycanlını kəltvi kild deportasiyaya məruz qoymuş, ardınca Dəliq Qaraba azərbaycanlı icmasında qarşı kəltvi terror vəkən qanlı həyata keçirmiş baləmlər.

Ermnistan SSR Ali Soveti 1989-cu il dekabrın 1-d Dalq Qaraba Muxtar Vilaytinin Ermnistana birlidirlmsi bard hquqa zidd qrar qbul etmi v bununla da Dalq Qaraba probleminin sil mahiyytinin Azrbaycana qar sassz razi iddialarından ibart olduunu nmayi etdirmidir. Eyni federativ dvlt d birln bir respublikann digr respublikaya qar razi iddiasna he bir hquqi reaksiya verilmmi, ksin, Sovet ttifaqnn o zamank rhrbriyinin ermni prst siyasti mvcud vziyytin getdikc kskinlmsin, DQMV razisind v Azrbaycann Ermnistanla hmsrhd blgrind ermnilr trfindn azrbaycanllara qar terror, ktlvi qrn v etnik tmizlm chdlrinin geni miqyas almasna tkan vermidir. Qeyd etmk lazmdr ki, Ermnistan Ali Sovetinin hmin qrar sonra da lv edilmmi, Robert Kryan 1989-cu ild Ermnistan parlamentinin deputat, 1998-ci ild is Ermnistan prezidenti seilirkn hmin qrarın ona tamhquqlu Ermnistan vtndal vermsi "fakt"na istinad etmidir. Eyni "hquq"dan sonradan onun varisi olan Serj Sarkisyan da bhrlnmidir. 1992-ci ilin vllrindn Ermnistan silahl qvvlrı z tcavzkar siyastlrını genilndirrk Dalq Qaraba v traf razilrdki azrbaycanllar yaayan btn yaay mntqlrini bir-birinin ardncı ıal etmy balamdr. Qsa zaman ksiyind Xocavnd, Cmilli, Meli, mart-Qrvnd, Krkicahan, Malbyli, Quular, Qaradal v digr kndlr zbt olunmu, halinin bir qismi sir gtrlm, onlarn mlak v mal-qaras mnimsnilmidir. 1992-ci il fevraln 25-dn 26-na ken gec Ermnistan dvltinin nizami hrbi birlmlri kemi sovet ordusunun Xankndi hrind yerln 366-c motoatc alaynn itirak il aylarla mhasird saxlanlan Xocal hrin hcuma kerk, bir gecnin iind onu yerl yeksan etmilr. Bu qanl aksiya zaman dinc haliy amanszqla divan tutulmu, 613 nfr qtl yetirilmı, meyitlr thqir olunmu, 1275 nfr girov gtrlmdr. Onlardan 150 nfrin taleyi hl d mlum deyil. Qtl yetirilnlrin 63 nfri uaq, 106 nfri qadn v 70 nfri ahl qoca idi. Hrbi tcavz nticsind 8 ail tamamil mhv edilmidir. Xocal soyqrmn trtmkd dmnin mqsdı Azrbaycan xalqn sarsdaraq onun suverenlik zmini qрмаq, razi btvly urunda apard mbarizdn kindirmk v torpaqlarn zorla l keirmk idi. XX srin sonunda dnyann gz qarsnda ba vern, qddarl v amansz il xsusi frqlnn Xocal soyqrm tcavzkar ermni siyastinin n qanl shifsidir. Bu ar cinayt gr siyasi-hquqi msuliytt birbaa Ermnistann o zamank v sonrak rhrbriyinin, hminin Dalq Qarabadak separat rejimin zrin dr. Ermnistan Xocal facisini trtdikdn sonra Azrbaycana qar hrbi tcavzn miqyasn daha da genilndirmi, srncamnda olan qounlarnn dstyi il Dalq Qaraban hdudlarından knara xaraq daha 7 rayonu ıal etmi, bir milyona yaxn azrbaycanln z doma ev-eiyindn didrgin salaraq qaqn v mcburi kkn evirmidir. Azrbaycan dvlti bada mummilli Lider Heydr liyev olmaqla, sonrak 15 ild is Prezident lham liyevin rhrbriyi altnda Xocal soyqrmnn dnyada tandlmas, Ermnistan-Azrbaycan Dalq Qaraba mnaqisi bard hqiqlrin beynlxalq ictimaiyyt atdrılmas, tcavzkarn ifas v ıal edilmı torpaqlarmzn azad olunmas n btn zruri addmlar atb v atmaqdadr. Azrbaycan dvlti bel taleykl mslnin hlli il bal btn milli resurslarn, o cmlnd d diaspor qurumlarnn imkanlarından hmi istifad etmi, bu istiqamtd irli srln ksr ictimai tbbslri dstklmidir. Son illrd Heydr liyev Fondunun vitse- prezidenti Leyla xanm liyevann tbbs il dnyada geni vst alm "Xocalya dalt" (Justice for Khojaly) beynlxalq kampaniyasna Azrbaycanda v xaricd faliyyt gstrn oxsayl vtnda cmiyyti institutlar da qoularaq, ayr-ayr lklrin dvlt qurumlarn v ictimaiyytini, beynlxalq tkilatlar bu faciy adekvat qiymt vermy arrlar. Hazrda:• dnyann 13 lksi parlament sviyysind,• AB-n 22 tat parlament sviyysind,• slam mkdalq Tkilat Xocal soyqrmn rsmn tanmdr.• Avropa nsan Haqlar Mhkmsi 22 aprel 2010-cu il tarixli qrarnda Xocalnn azrbaycanllardan ibart mlki halisinin qrlmasn "mharib cinaytlrı v ya insanla qar cinaytlrı kimi qiymtlndiril biln xsusil ar mlrlr" kimi myyn etmidir. Bundan baqa, Azrbaycann razi btvly mslsi v Ermnistann ıal dvlt olmas fakt:• BMT Thlksizlik urasnn 1993-c il aprel-noyabr aylarında qbul etdiyi 822, 853, 874 v 884 nmrlı qtnamlrind,• ATT-in 1996-c il Lissabon Sammitinin qrarında,• BMT Ba Assambleyasnn 60-c (2006) v 62-ci (2008) sessiyalarnn xard "Azrbaycann ıal edilmı razilrind vziyyt" adl qtnamlrind,• APA-nn (2005) qrarında,• Avropa Parlamentinin (2010) qtnamsind,• Avropa ttifaqnn "rq trfdal" Sammitinin Byannamsind (2017),• Avropa ttifaq-Azrbaycan "Trfdalq Prioritetlri" razlarnında (2018),• Qoulmama Hrkət dvlt v hkumt balarnn XVI (Tehran, 2012) v XVII (Marqarita, 2016) sammitlrinin qrarlarında,• slam mkdalq Tkilatnn(T) dvlt v hkumt balarnn VII (Mrake, 1994), VIII(ran, 1997) v IX konfranslarında (Qtr, 2000) qbul edilmı qtnamlrd, XI (Seneqal, 2008) v XII (Misir, 2013) zirv toplantlarnn yekun sndlrind, elc d T xarici ilr nazirlri urasnn mxtilif konfranslarında qbul edilmı oxsayl qtnam v yekun sndlrind,• ECO-nun 13-c Sammitinin (slamabad, 2017) yekun byanatnda v s. beynlxalq qurumlarn qrarlarında Azrbaycann razi btvly v suverenliyin, beynlxalq sviyyd tanm srhdrlinin toxunulmazlna hrmt ifad edilmı, mnaqinin mhz bu prinsiplr sasnda hllinin vacibliyi qeyd olunmudur. Eyni zamanda:• NATO-nun 2006-c ildn bri keiriln ksr zirv toplantlarnn, o cmlnd Nyuport (2014), Varava (2016) v Brssel (2018) sammitlrinin yekun kommunikelrind Cnubi Qafqazdak mnaqilrin lklrin razi btvly, suverenliyi v Helsinki Yekun Aktına saslanaraq hlli prinsipinin z

ksini tapmas Azrbaycann mnafeyin cavab verir. Lakin btn bunlara baxmayaraq, hazrda Ermnistan beynlxalq hquq normalarn pozaraq z iallq siyastini davam etdirir v Cnubi Qafqazda dayanql slhn brqrar olmasna ciddi maneilik trdir. Lakin dnyadak ermni diasporu v lobbisi Dalq Qaraba problemini, Ermnistan dvltinin iallq siyastini, evindn qovulmu bir milyona yaxn azrbaycanlnn byk facisini, Azrbaycan torpaqlarlnn ial altnda saxlanmas faktn, Xocal qtlamn v bu qbildn olan digr qanl cinaytlri unutturmaq, diqqtdn knarda saxlamaq mqsdil xsus d bizim falladmz ildnm tdbirlri zaman, davaml olaraq, 1915-ci il hadislrini gndm gtirib qarda Trkiyy qar qondarma "ermni soyqrm" iddias qaldrllar. Trkiy Prezidenti cnab Rcb Tayyib rdoann rhbrlik etdiyi AKP hakimiyet gldikdn sonra ilk atd addmlardan biri 1915-ci il hadislrni trafnda aparlan kampaniyann qrzini ifa etmk olmu, Trkiy bu ynd bir ox beynlxalq tdbirlrin tbbss v ev sahibi kimi x etmidir. Tssf ki, cnab rdoann tarixin obyektiv aradrlmas n arxivlrin almas v birg komissiyalarn tkili haqqnda arlar ks trfdn grkli dstk almamdr. Bu gn Trkiy v Azrbaycan prezidentlri hm lkrimizin daxilind, hm d beynlxalq mstvid trk-mslman dnyasnn maraqlarlnn mdafisi, problemlrinin hlli namin nmunvi birg faliyyt, hmrylik nmayi etdirir. Bu hmrylikdn rnk gtrrk hm Azrbaycann, hm d qarda Trkiynin vtnda cmiiyyti tkilatlar, li qlm tutan btn ziyallar rsmi dvlt orqanlarlnn hyata keirdiyi tdbirlr hr cr dstk vermkl Xocal soyqrm v Azrbaycan torpaqlarlnn ial, elc d 1915-ci il hadislrni il bal gerk faktlar dnya ictimaiyytinin diqqtin atdrmal, tarixin obyektiv qavranlmasna v adekvat hquqi-siyasi qiymtinin almasna almaldrlar. mumiyytl, bu ilri daha fal, davaml v sistemli kild hyata keirmkl biz mtlq nticlr ld ed bilrik. Bu mqsdil Azrbaycan v trk diaspor tkilatlar da z evikliyi v mtkkilliyini artrmal, koordinasiya olunmu kild faliyyt gstrmlidir. 2007-ci ilin noyabrnda Trkiy v Azrbaycan prezidentlrinin birg tbbss il Bakda keirilmi Trk Dvlt v Cmiyytlrinin XI Dostluq, Qardalq v mkdalq Qurultaynda Ermnistan-Azrbaycan, Dalq Qaraba mnaqisi il bal hqiqtlrin dnya ictimaiyytin atdrmas, azrbaycanllara qar ermni iallar trfindn trdilmi soyqrm, terror aktlar v digr cinaytlrin beynlxalq miqyasda ifas istiqamtind trkdilli lkr v icmalar trfindn birg tdbirlrin grlmsi haqqnda tvsiyrlin hyata keirilmsi il bal faliyytlrini genilndirmlidir. Bilirsiniz ki, bzi dvltlr qondarma "ermni soyqrm" haqqnda sasr qrarlar qbul edibl. Biz hmin lkr d ardcl i aparlmal, onlarn vtnda cmiiyytlri il ilmyin mqbul smrli sullarn tapmalyq. Soydalarmz yerli v beynlxalq nnyi media, elc d sosial bklr vasitsil geni kampaniyalar tkil etmli, soyqrm problemlrini, o cmlnd Xocal facisin dair real faktlar elmi konfranslarda, simpoziumlarda v digr toplantlarda tqdim etmelidir. Mlumdur ki, mnaqinin nizama salnmas n aparlan danqlarda da Ermnistan qeyri-konstruktiv mvqedn x edrk iallq siyastindn l kmir. Digr trfdn is, BMT v ATT kimi beynlxalq tkilatlar z tklif v qtnamlrini hyata keirmk n konkret faliyyt gstrmmsi danqlar prosesind irlilyiin ld olunmasna mane trdir. Bununla yana, ken 27 il rzind ATT rivsind yaradlan Minsk qrupu v bu qrupa hmsdrlik edn dvltlr "ikili standartlar" prinsipindn x edrk, mnaqinin daltli hll olunmas n Ermnistana qar he bir tzyiq gstrmk niyytind olmalar. Buna baxmayaraq, Azrbaycan dvlti beynlxalq tki-latlarn, xsusil d mnaqini dinc vasitlr nizama salmaq n faliyyt gstrn ATT-in slhyaratma tkliflrin hrmtl yanaaraq onun iind mntzm v mli kild itirak edir. Bu da mnaqinin nizama salnmas istiqamtind aparlan danqlarda Azrbaycann ilk nvbd slh variantna stnlk verdiyin sbutdur. Mnaqinin nizama salnmasnda Azrbaycann tutduu mvqe birmaldr. Yni problem yaln Azrbaycann razi btvly v lkmizin beynlxalq sviyyd tannm srhdli rivsind hllini tapmaldr. Bu mvqe beynlxalq hquq normalar v prinsiplri, BMT Nizamnamsi, Helsinki Yekun Akt v mnaqinin nizamlanmas istiqamtind qbul edilmi oxsayl beynlxalq sndlr saslanr. Eyni zamanda, mnaqinin dinc vasitlr nizama salnmas istiqamtind btn beynlxalq tkilatlar qbul etdiyi sndlr Azrbaycann mvqeyinin bir daha gclndirilmsi v mslnin beynlxalq hquq prinsiplri sasnda hllinin tsdiqlnmsi demkdir. Bu sbbdn, Qaraba hqiqtlri haqqnda dnya ictimaiyytinin mlumatlandrlmas istiqamtind keiriln tdbirlrin corafiyasn genilndirmli v Ermnistann iallq siyastinin beynlxalq almd ifa olunmasna nail olmaq n btn qvvlrimizi birdirrk bundan sonra da daha ciddi almal, Azrbaycan dvltinin bu istiqamtd apard siyast z thfmizi vermliyik./AZRTAC